

พื้นที่แห่งการเรียนรู้เชิงพุทธโดยชุมชนเป็นฐานในพื้นที่เขตเมือง:

บริบทตลาดน้ำขวัญ - เรียม กรุงเทพมหานคร*

COMMUNITY - BASED BUDDHIST LEARNING SPACES IN URBAN AREAS:

CONTEXT OF KWAN - RIAM FLOATING MARKET, BANKOK

พระมหาวรวุฒิ ภูผา

Phramaha Worawut Phupha

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย

Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand

*Corresponding author E-mail: drummer428ru@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์นำเสนอพื้นที่แห่งการเรียนรู้แก่สังคมมุ่งศึกษาพื้นที่แห่งการเรียนรู้เชิงพุทธในพื้นที่ชุมชนเมืองบริบทของตลาดน้ำขวัญ - เรียม ในกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาสะท้อนว่าพื้นที่แห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ คือ สถานที่ที่พื้นที่ชุมชนเขตเมืองมาช่วยกันพัฒนาขึ้น และส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา โดยใช้ต้นทุนพระพุทธรูปและบริบทของชุมชนเป็นพื้นฐานหลัก ในการพัฒนาและยกระดับการเรียนรู้เชิงพุทธโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมสนับสนุนทางสังคมและกลายเป็นแห่งเรียนรู้ให้กับสมาชิกในชุมชนมีโอกาสศึกษาและปฏิบัติธรรมพุทธศาสนาได้ในบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความสงบและเรียบง่าย ตลาดน้ำขวัญ - เรียม มีกิจกรรม ได้แก่ การพัฒนาทางจิตใจ การเผยแพร่ความรู้ทางธรรมของผู้ที่สนใจในพุทธศาสนา การทำบุญ และการฝึกปฏิบัติธรรม ด้านการท่องเที่ยว ตลาดน้ำขวัญเรียมยังเป็นพื้นที่ส่งเสริมเศรษฐกิจให้กับชุมชนระดับฐานรากที่เกิดจากความต้องการของชุมชน เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยว สร้างสังคมและวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบใหม่ และสนับสนุนการอยู่อาศัยและการบริโภคในชุมชนโดยบูรณาการการเรียนรู้เชิงพุทธ นอกจากนี้พบว่า บริบทตลาดน้ำขวัญ - เรียม สะท้อนมิติของการเรียนรู้ตามหลักอนุตรนิยยะ 6 คือ การเกิดภาวะอันเยี่ยมหรือสิ่งที่ยอดเยี่ยม ประกอบด้วย 1) ทัสสนานุตรนิยยะ คือ การเห็นอันเยี่ยม 2) สวานานุตรนิยยะ คือ การฟังอันเยี่ยม 3) ลาภานุตรนิยยะ คือ การได้อันเยี่ยม 4) ลิกขานุตรนิยยะ คือ การศึกษาอันเยี่ยม 5) ปาโรจยยานุตรนิยยะ คือ การบำเรออันเยี่ยม และ 6) อนุสสทานุตรนิยยะ คือ การระลึกอันเยี่ยม

คำสำคัญ: พื้นที่แห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ, ตลาดน้ำขวัญ - เรียม, ชุมชนเป็นฐานตามแนวพุทธ, ชุมชนเขตเมือง

Abstract

This article aims to present learning spaces to society, aiming to study Buddhist learning spaces in urban areas in the context of Kwan-Riam Floating Market in Bangkok. The results of the study reflect that Buddhist learning spaces are places where urban communities come together to develop and promote learning about Buddhist principles by using the cost of Buddhism and the context of the community as the main basis for development and uplifting. Community - based

* Received December 5, 2023; Revised December 21, 2023; Accepted 23/12/2023

Buddhist learning is a space that accumulates social costs and becomes a learning center for community members to have the opportunity to study and practice Buddhism in an atmosphere full of peace and simplicity. Kwan - Riam Floating Market offers activities such as mental development, dissemination of Dhamma knowledge by those interested in Buddhism, philanthropy, and meditation practice. In terms of tourism, Kwan-Riam Floating Market is an economic promotion area for foundational communities that stem from the needs of the community, promoting tourism, creating a new learning society and culture, and supporting living and consumption in the community by integrating Buddhist learning. In addition, it was found that the Kwan-Riam floating market context reflects the dimension of learning according to the principle of 6 which is the occurrence of excellent conditions or excellent things, consisting of 1) Tasananuttriya is excellent sighting, 2) Suananuttriya is excellent listening, 3) Lapanuttriya is excellent learning, 4) Sikkanuttriya is excellent education, 5) Parijriyanuttriya is excellent service, and 6) Anustananuttriya is excellent remembrance.

Keywords: Learning Space, Kwan - Riam Floating Market, Community is Based on Buddhist Principles, Urban Community

บทนำ

กระแสการพัฒนาที่เป็นไปอย่างก้าวกระโดด ได้ส่งผลให้สังคมในโลกปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วรอบด้าน ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น คือ ทำให้ความเจริญทางด้านวัตถุอันเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกสบายให้แก่มนุษย์มากขึ้น วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตอันดีงามของสังคมถูกเบียดเบียนไปสู่รูปแบบใหม่ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเรียนรู้ รวมถึงการปฏิสัมพันธ์เชิงสังคมที่เปลี่ยนไปจากเดิม สภาพการณ์ดังกล่าวหากปล่อยให้เป็นสภาพเช่นนี้ ก็จะมีผลกระทบเกิดขึ้นเป็นประจำโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน และรวมถึงประชาชนต่าง ๆ ที่อยู่ในวังวนกระแสของการพัฒนาดังกล่าวด้วย การดำเนินชีวิตรวมถึงการเรียนรู้ต้องมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงไป ความสำคัญทางการศึกษากับการปรับตัวได้ปรากฏตามยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580) ซึ่งได้กำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทยไว้ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตาม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และได้กำหนดเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ทั้งนี้ เพื่อสนองตอบต่อผลประโยชน์แห่งชาติ อันได้แก่ การมีเอกราช อธิปไตย การดำรงอยู่อย่างมั่นคง และยั่งยืนของสถาบันหลักของชาติและประชาชนจากภัยคุกคามทุกรูปแบบ การอยู่ร่วมกันในชาติอย่างสันติสุขเป็นปึกแผ่น มีความมั่นคง และในข้อ 4.3 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งได้มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้าน และมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะรับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้องมีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่สามและอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตสู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นวัตกรรมผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่และอื่น ๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง การจัดการศึกษาในยุคใหม่จะต้องมีได้มีเป้าหมายเพียงการเตรียมคนเข้าสู่โลกแห่งการงานอาชีพเท่านั้น แต่การจัดการศึกษาจะต้องมีเป้าหมายที่สูงกว่านั้น เพราะการที่มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทั้งด้านความเชื่อ ระบบคิด เผ่าพันธุ์ และที่สำคัญการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีลักษณะ Dynamic, Complex และ Inter - connected อย่างเป็นอยู่ในปัจจุบันและจะเป็นมากยิ่งขึ้นในอนาคต (อุทัย ดุลยเกษม, 2560)

การศึกษาเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงจึงต้องมีการบูรณาการในทุกมิติอย่างรอบด้านและเป็นไปเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี

บริบทปัจจุบันกรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงของประเทศไทย และมีจำนวนประชากรที่หนาแน่นที่สุด เป็นเมืองหลักที่เป็นศูนย์กลางการปกครองระดับประเทศครอบคลุมทั้งด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยอาณาเขตแบ่งออกเป็น 2 ผัง คือ เขตพระนครและเขตธนบุรี มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านกลาง มีพื้นที่ทั้งหมด 1,568.737 ตารางกิโลเมตร ในด้านการปกครอง กรุงเทพมหานครเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวง มีฐานะเป็นเมืองหลวงของประเทศ มีมติการจัดการศึกษาแผนพัฒนาการศึกษาจังหวัดกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2562 - 2565 ได้มุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี เก่ง เป็นที่หนึ่งในอาเซียน มีความรักชาติ มีคุณภาพชีวิตและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด กรุงเทพมหานคร, 2561)

นอกจากนี้แล้วมีนโยบาย “เพิ่มพื้นที่การเรียนรู้” โดยมุ่งพัฒนาพื้นที่เรียนรู้และสร้างเป้าหมายร่วมกับชุมชน โดยมีปลายทางที่สำคัญ คือ นักเรียนต้องเข้าถึงการเรียนรู้ได้ทุกที่ ทั้งในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกห้องเรียน ผลักดันให้ชุมชนเป็นพื้นที่เรียนรู้ร่วมกันทั้งของนักเรียน นักศึกษา บัณฑิตจบใหม่ และประชาชนทั่วไป (สถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (วสศ.), 2565) ซึ่งฐานคิดดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาวิถีพุทธ กล่าวคือ พระพุทธศาสนาเห็นว่าการศึกษาที่พัฒนามนุษย์นั้นจะตั้งอยู่บนฐานความรู้เข้าใจและแนวคิดที่ยังเห็นมนุษย์ร่วมอยู่ในระบบความสัมพันธ์ของธรรมชาติที่ยั่งยืนเป็นอันเดียว ให้มนุษย์เจริญก้าวหน้าไปในความดีงาม ความสามารถและความเป็นอิสระ โดยอยู่ดีมีสุขด้วยกันอย่างเกื้อกูลกับเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เป็นการบูรณาการไตรสิกขาให้เกิดการพัฒนา (ภาวนา) ครบทั้ง 4 ประการ เป็นการศึกษาที่เป็นระบบแห่งบูรณาการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2559) อาจกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับพื้นที่แห่งการเรียนรู้ โดยเน้นการสร้างพื้นที่ที่เป็นมิตรและมุ่งศึกษาพัฒนาตนเอง การส่งเสริมการเรียนรู้และความเข้าใจในเรื่องธรรมชาติและความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และชีวิตประจำวันและการอยู่ร่วมกันในสังคม

ต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทยเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมให้บุคคลได้เกิดการศึกษา ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายซึ่งจะรวมถึงการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่จะต้องเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตทางด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ศาสนา เศรษฐกิจ และการเมืองเพื่อพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ทักษะและประสบการณ์ สามารถปรับตัวกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้ทุกช่วงชีวิต การศึกษาจึงมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นเพราะปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและซับซ้อน ต้องมีการปรับตัวและสร้างองค์ความรู้จากบริบทสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัจจุบันให้ได้มากที่สุด (จินตนา สุจจานนท์, 2556)

บทความนี้มุ่งนำเสนอพื้นที่แห่งการเรียนรู้เชิงพุทธโดยชุมชนเป็นฐานในพื้นที่เขตเมือง : บริบทตลาดน้ำขวัญ - เรียม กรุงเทพมหานคร ซึ่งโดยบริบทแล้วเป็นศูนย์กลางความเจริญของประเทศ ทั้งมิติการศึกษา เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การเกิดขึ้นของตลาดน้ำเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้แบบใหม่ที่ผสมผสานระหว่างทุนทางสังคมและการจัดการแบบใหม่ ผลการนำเสนอมุ่งเพื่อให้เป็นสารสนเทศและองค์ความรู้ในการพัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้ในบริบทที่ใกล้เคียงกัน ทั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมการศึกษาให้เกิดขึ้นกับทุกเพศวัย อีกทั้งเป็นการบูรณาการต้นทุนทางสังคมที่ดึงมาสู่การเรียนรู้และการสืบสานให้เกิดความยั่งยืนตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอีกด้วย

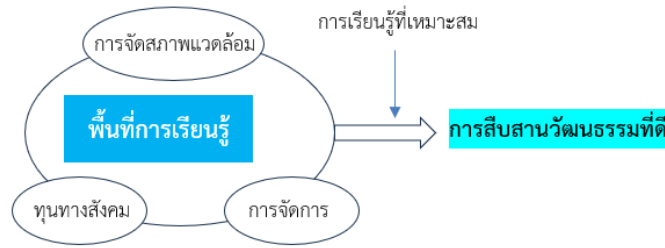
พื้นที่แห่งการเรียนรู้ : แนวคิดพื้นฐานและการเชื่อมกับการเรียนรู้เชิงพุทธ

สืบเนื่องจากแนวคิดการพัฒนาการศึกษาในปัจจุบันที่ทุกองคาพยพจะต้องมุ่งพัฒนาศักยภาพพลเมืองของประเทศให้มีชีวิตที่ดีในอนาคตซึ่งต้องมุ่งประเด็นที่สำคัญ คือ การสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษาและเสาะหาทักษะที่ต้องการสำหรับการดำรงชีวิตในอนาคตซึ่งจะต้องสอดคล้องกับบริบทและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ

พื้นที่ (วิจารณ์ พานิช และปิยาภรณ์ มัณฑะจิตร, 2563) พื้นที่แห่งการเรียนรู้ (Learning Space) เป็นแนวคิดที่พัฒนามาพร้อมกับยุคของการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นยุคของ VUCA World ที่มีความเป็นไปอย่างผันผวน คลุมเครือ และไม่แน่นอนที่ชัดเจน จนยากที่ศาสตร์หรือองค์ความรู้ในสถานการณ์ปัจจุบันจะพยากรณ์หรือคาดเดาได้ การเสริมสร้าง “การเรียนรู้” จะเป็นความหวังหรือเป็น “ทักษะ” (Skills) ที่สำคัญในการที่จะค้นศักยภาพของปัจเจกบุคคลให้เกิดความพร้อมและรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ได้อย่างเท่าทัน (ไทยรัฐออนไลน์, 2566) สอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้พัฒนาข้อเสนอระบบการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงของโลกอนาคตในปี 2040 ว่าการเรียนรู้แบบใหม่จะต้องเป็นการเรียนรู้แบบย้อนกลับเนื้อหาเป็นฐานไปสู่ผลลัพธ์เป็นฐาน การเรียนรู้จากโลกกว้างด้วยระบบนิเวศการเรียนรู้ที่หลากหลาย ผู้เรียนเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง และครูเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564) พื้นที่แห่งการเรียนรู้มีความเชื่อมโยงอย่างยิ่งกับคำว่า “ระบบนิเวศการเรียนรู้” (Learning Ecosystem) โดยเชื่อมั่นต่อองค์ประกอบของพื้นที่เรียนรู้ที่มุ่งเชื่อมต่อพื้นที่การเรียนรู้ระหว่างการศึกษาได้พัฒนาข้อเสนอรอบการเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี และวัฒนธรรม และมีความเชื่อมโยงกับทฤษฎีด้านการเรียนรู้ “คอนสตรัคติวิสต์” (Constructivist Theory) และแนวคิด “การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติที่หลากหลาย” (Active learning) ซึ่งเชื่อว่าผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงหรือสร้างความรู้ได้ด้วยตนเองผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์และลงมือปฏิบัติท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน (มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอศ.), 2566) แนวคิดพื้นที่แห่งการเรียนรู้เชื่อมโยงกับคำว่า “การเรียนรู้” ซึ่งตามความหมายแล้วการเรียนรู้มีขอบเขตครอบคลุม 2 ประการ คือ การเรียนรู้ในความหมายของ “กระบวนการเรียนรู้” ซึ่งหมายถึง การดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนหรือการใช้วิธีการต่าง ๆ ที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ และในความหมายของ “ผลการเรียนรู้” หมายถึงความรู้ ความเข้าใจในสาระต่าง ๆ ความสามารถในการกระทำ การใช้ทักษะกระบวนการต่าง ๆ รวมทั้งความรู้สึกหรือเจตคติอันเป็นผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้หรือการใช้วิธีการเรียนรู้ (ทิสนา แคมมณี และคณะ, 2545) การเรียนรู้เป็นการปรับความรู้ และทักษะเดิมให้เข้ากับความรู้ใหม่ หรือเป็นการสร้างความรู้หรือทักษะใหม่อันเป็นผลจากการมีผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกหัดที่มีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน ผลที่ได้จากการเปลี่ยนแปลง คือ ความรู้ และทักษะใหม่ (Arends, R. I., 2009)

ประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้สะท้อนให้เห็นว่าได้น้อมรับพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางหลักในการจรจรโลงสังคมไทย และพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการศึกษาเรียนรู้โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่ามนุษย์สามารถฝึกฝนและพัฒนาตนเองได้ การศึกษาที่แท้จริง คือ การรู้ความจริงของธรรมดาแล้วพัฒนาคนบนฐานของธรรมชาติ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559) ระบบการศึกษาที่สมบูรณ์จะต้องมีองค์ประกอบพร้อมทั้งศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเรียกว่า “ไตรสิกขา” และก่อนจะถึงไตรสิกขาจะต้องมีองค์ประกอบอื่น ๆ ช่วยในการฝึกอบรม ทั้งที่เป็นองค์ประกอบทางสังคม และองค์ประกอบภายในบุคคล คือ 1) กัลยาณมิตร เป็นองค์ ประกอบภายนอก ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี และ 2) โยนิโสมนสิการเป็นองค์ประกอบภายใน ซึ่งควบคู่ไปกับองค์ประกอบภายนอก ได้แก่ การใช้ความคิดถูกวิธี คือ คิดสืบสาวให้ถึงต้นตอ ตามหลักความสัมพันธ์แห่งองค์ประกอบและเหตุปัจจัยต่าง ๆ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559) สรุปได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมที่ดีจะเป็นปัจจัยเอื้อที่สำคัญต่อการเรียนรู้ โดยเฉพาะสังคมไทย ซึ่งมีต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน การจัดการสภาพแวดล้อมที่ดีและเหมาะสม จะเป็นแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้และสืบสานวัฒนธรรมที่ดีให้กับสังคม ดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงการเชื่อมโยงการจัดการพื้นที่การเรียนรู้

การเรียนรู้แบบชุมชนเป็นฐาน

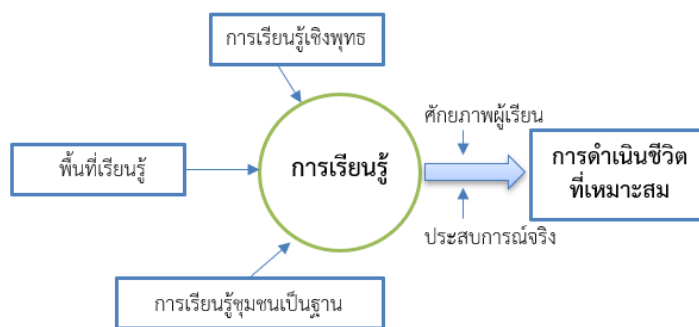
บนฐานคิดพื้นฐานที่เชื่อว่าการศึกษาคือพื้นฐานและกลไกที่สำคัญในการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การเรียนรู้จะเกิดขึ้นหากพลเมืองได้รับประสบการณ์จากการหาความรู้ การดำเนินชีวิตท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางการศึกษาและสังคมวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการเกิดประสบการณ์ใหม่ ๆ และสามารถนำย้อนกลับมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้ กิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตหรือที่ส่งสอนมาในชุมชน แนวทางดังกล่าวจะเป็นการเสริมสร้างความรู้ ศีลธรรม คุณค่า และความเข้าใจต่าง ๆ ซึ่งจำเป็นสำหรับชีวิตเพื่อให้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่มีความเข้าใจต่อวัฒนธรรมและแนวคิดต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อสังคมของตนเองและของชาติอื่น ๆ ตลอดจนการเข้าใจถึงกฎต่าง ๆ ตามธรรมชาติ พร้อมทั้งมีทักษะอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ และการสื่อสาร การเรียนรู้แบบชุมชนเป็นฐาน ถูกพัฒนาขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ทวีปแอฟริกาและภูมิภาคเอเชียในระยะเวลาต่อมา เป็นแนวคิดที่พัฒนาจากการเรียนรู้โดยการบริการสังคม (Service Learning: SL) มุ่งถึงการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ โดยผู้เรียนรู้เป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน และเป็นไปตามความต้องการของชุมชนที่ทำการศึกษาหรือลงพื้นที่เพื่อหาประสบการณ์ (Flecky, K., 2011) ฐานคิดที่สำคัญ คือ การเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการลงมือกระทำ (Active Process) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มาจากทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) โดยเชื่อว่าความรู้จะถูกสร้างขึ้นด้วยตัวผู้เรียนเองโดยใช้ข้อมูลที่ได้รับมาใหม่ร่วมกับข้อมูลหรือความรู้เดิมที่มีอยู่แล้ว (สุมาลี ชัยเจริญ, 2557) กลไกสำคัญของกระบวนการการเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน คือ “พื้นที่ดำเนินการ” (action space) ให้ผู้ที่ลงพื้นที่เพื่อศึกษาได้มีโอกาสทำสิ่งใหม่ ๆ ที่มีคุณค่า แล้วเรียนรู้คุณค่านั้น ทั้งนี้ด้วยสัมผัสของตนเอง และด้วยการเข้าร่วม “พื้นที่เรียนรู้คุณค่า” (learning space) ซึ่งการเรียนรู้คุณค่าที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ คือ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม (วิจารณ์ พานิช, 2561)

ตามแนวคิดของทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ คือ 1) การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ (Concrete Experience: CE) กล่าวคือ การเรียนรู้ที่แท้จริงจะต้องเริ่มเมื่อผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ได้สัมผัสถึงแก่นแท้ขององค์ความรู้นั้น เช่น การลงพื้นที่ชุมชน การได้สนทนา การได้ตอบโต้ปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในชุมชน เป็นต้น 2) การสะท้อนกลับการเรียนรู้ (Reflective Observation : RO) เป็นกระบวนการการสะท้อนคิด (Reflection) การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน การปฏิสัมพันธ์และสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้ลงพื้นที่หรือการสะท้อนกลับผ่านกระบวนการกลุ่ม (Dialogue/Discussion) จะเป็นการเสริมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ 3) การสรุปองค์ความรู้ (Abstract Conceptualization : AC) บนวิถีการดำเนินชีวิตจริง การได้ลงพื้นที่จริงและเกิดประสบการณ์จริงจะเป็นการสร้างบทเรียนแบบเชิงประจักษ์ (Tacit knowledge) การถ่ายทอดที่เป็นลักษณะสื่อสารออกจากตนเองผ่านภาพถ่าย รายงาน หรือการสื่อสารผ่านสื่อสาธารณะอย่างสื่อออนไลน์ต่าง ๆ จะเกิดเป็นความรู้เชิงชัดแจ้ง (Explicit knowledge) และขั้นตอนสุดท้าย 4) การประยุกต์ใช้ความรู้ (Active Experimentation : AE) การลงพื้นที่เรียนรู้จะสามารถ

เสริมสร้างความรู้จริงสำหรับการดำเนินชีวิตได้ เช่น ความสามารถในการอธิบายเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยว หรือแม้แต่การซื้อขายสินค้าที่จำเป็นตามความต้องการได้

ดังการนำเสนอฐานคิดข้างต้น สรุปได้ว่า แนวคิดพื้นที่แห่งการเรียนรู้ การเรียนรู้เชิงพุทธ และการเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน เป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงกันและกัน โดยมีจุดมุ่งหมายหลัก คือ การพัฒนาศักยภาพผู้เรียนรู้หรือปัจเจกบุคคลให้เกิดประสบการณ์จริงและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ สามารถสรุปได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 สรุปการเชื่อมโยงการเรียนรู้ตามแนวคิดและทฤษฎี

ตลาดน้ำขวัญ - เรียม : พื้นที่แห่งการเรียนรู้ในพื้นที่เขตเมือง

บริบทและพัฒนาการของตลาด

สภาพบริบทปัจจุบันตลาดน้ำขวัญ - เรียม เป็นตลาดน้ำกลางกรุงริมคลองแสนแสบตรงวัดบำเพ็ญเหนือ (เสรีไทย 60) และวัดบางเพ็งใต้ (รวมค่าแห่ง 187) แขวงมีนบุรี เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่ชานเมืองฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร ด้านการคมนาคมสามารถเดินทางเข้าถึงทางรถยนต์จากซอยเสรีไทย 60 และซอยรามคำแหง 187 เพื่อเข้าเยี่ยมชมและท่องเที่ยวได้ เป็นตลาดและแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นไม่นาน การเกิดขึ้นของตลาดน้ำและเป็นที่รับรู้ของสังคมไทยและนักท่องเที่ยว โดยทั่วไปเกิดขึ้นหลังสถานการณ์น้ำท่วมกรุงเทพมหานครในปี 2554 ทหารส่งกำลังไปช่วยสกัดมวลน้ำยักษ์ที่กำลังจะเข้าท่วม “นิคมบางชัน” และได้มาตั้งหน่วย ฼วัดบำเพ็ญเหนือ เพื่อยันน้ำไม่ให้ท่วมนิคมบางชัน และเป็นการป้องกันไม่ให้น้ำป่าไปเข้าไปในเขตพื้นที่เขตบางกะปิ หลังเหตุการณ์เข้าสู่สภาวะการณปกติ คุณชาวลิต เมธยะประภาส และบริษัทครอบครัวขนส่งซึ่งเป็นกลุ่มธุรกิจที่ได้รับอนุญาตให้สัมปทานการเดินเรือโดยสารคลองแสนแสบมีแนวคิดในการสร้างตลาดน้ำขวัญ - เรียม โดยได้มีการหารือกับส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด วางแผนการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับชุมชนในพื้นที่ โดยรอบ สร้างแหล่งท่องเที่ยวริมน้ำในคลองแสนแสบ โดยอาศัยประสบการณ์ของครอบครัวได้ใช้เวลาก่อนชีวิตอยู่กับการเดินเรือมาออกแบบและใช้ “ฉากทัศน์” ของคลองแสนแสบเป็นการสร้างตลาด ขวัญ - เรียม มาเป็นจุดขายในการสร้างเป็นตลาดน้ำ และได้มีเปิดตัวอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2555 รูปแบบของการจัดการได้ถือเอาต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นของพื้นที่ คือ “ตำนานขวัญ - เรียม” จากการอ้างอิงนวนิยายและตัวละครเอกในเรื่อง “แผลเก่า” ในปี พ.ศ. 2479 ประพันธ์โดยไม้ เมืองเดิม (ก้าน พึ่งบุญ ณ อยุธยา : 16 มิถุนายน พ.ศ. 2448 - 4 มีนาคม พ.ศ. 2485) เป็นเรื่องราวของความรักที่เกิดขึ้นในพื้นที่คลองแสนแสบ ความรักของชายหนุ่ม “ชื่อขวัญ” และสาวชนบท “ชื่อเรียม” เป็นเรื่องราวจากบทประพันธ์ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นชุมชนและวัฒนธรรมพื้นถิ่นในพื้นที่คลองแสนแสบในอดีตที่ยังเป็นสังคมเกษตรกรรมในพื้นที่ราบลุ่มภาคกลาง เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตริมน้ำถึงคนรุ่นหลัง กำลังทหารที่มาช่วยปักหลัก การเดินทางมาท่องเที่ยวตลาดน้ำขวัญ - เรียม นอกจากเพื่อการท่องเที่ยวแล้วยังเป็นการศึกษากับบรรยากาศย้อนรอยอดีตจากตำนาน

เพื่อรำลึกถึงอดีต (Nostalgia) ตามบทประพันธ์นวนิยายและเรื่องราวผ่านนิทรรศการที่ทางตลาดน้ำที่ได้จัดเตรียมไว้ให้ได้ศึกษา

กิจกรรม แหล่งเรียนรู้ และการเรียนรู้

ตลาดน้ำขวัญ - เรียม จะเปิดในวันเสาร์ อาทิตย์ และวันนักขัตฤกษ์ โดยเริ่มตั้งแต่เวลา 7.00 - 18.00 น. กิจกรรมของตลาดน้ำขวัญ - เรียม เป็นการบูรณาการทั้งกิจกรรมการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาซึ่งอาศัยบริบทของพื้นที่ที่มีวัดทั้งสองฝั่งของตลาดปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญ และกิจกรรมที่สะท้อนถึงวิถีพัฒนาธรรมของชุมชนในอดีตและปัจจุบัน กิจกรรมหลัก ๆ มีดังนี้

1. การตัดบาตรทางเรือ การบิณฑบาตทางเรือหรือการบิณฑบาตทางน้ำ มีชื่อเรียกว่า “นาวาภิกขาจารย์” เป็นการบิณฑบาตที่เป็นเป็นขนบธรรมเนียมของคนไทยภาคกลางตอนล่าง ซึ่งบริบทมีสภาพเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานริมน้ำ การตัดบาตรทางน้ำ โดยเป็นส่วนสำคัญในชีวิตประจำวันทั้งทางกายภาพ และจิตวิญญาณของชุมชนในภูมิภาควัฒนธรรมไทย ในปัจจุบันจะมีการตัดบาตรทางน้ำน้อย ตลาดน้ำขวัญ - เรียม จะมีตัดบาตรทางเรือเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ทำบุญโดยจะมีพระสงฆ์มารับบาตรในตอนเช้า

2. กิจกรรมทำบุญเสริมสิริมงคลกับชีวิต เป็นกิจกรรมทางศาสนาที่วัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ได้จัดเตรียมเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ทำบุญตามโอกาสและความศรัทธาของตนเอง ได้แก่ การทำบุญถวายสังฆทาน การใส่ชีวิตโคกระบือ การปิดทองพระพุทธรูปสำคัญ ๆ ของประเทศไทย เช่น พระพุทธชินราชจำลอง พระพุทธโสธรจำลอง หลวงพ่อวัดไร่ขิง เป็นต้น เพื่อรองรับศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มาท่องเที่ยวและมาทำบุญ

3. กิจกรรมทำบุญสะเดาะเคราะห์ เป็นกิจกรรมสืบเนื่องการทำบุญ เป็นความเชื่อของชาวไทยที่สืบทอดสืบทอดกันมาเชื่อว่าสามารถส่งเสริมดวงชะตาให้ดีขึ้นมกรวมไปถึงการต่ออายุ หรือแก้ไขสิ่งเลวร้ายให้กลายเป็นดี การเริ่มทำบุญตั้งแต่ต้นปีก็จะเพิ่มดวง เสริมสง่าราศีให้ชีวิตมีความสุขและประสบความสำเร็จตลอดทั้งปีและตลอดไป ซึ่งตลาดน้ำขวัญ - เรียมและบริเวณวัดจะมีสถานที่ทำบุญปล่อยปลา สัตว์น้ำ ตามกำลังวันเกิดเสริมบารมี การทำบุญใส่ชีวิตโคกระบือ เป็นต้น

4. ศาลและรูปประติมากรรมขวัญ - เรียม เป็นเสมือนสัญลักษณ์ของตลาดน้ำขวัญ - เรียม ตามบทประพันธ์เรื่อง “แผลเก่า” ของไม้ เมืองเดิม นอกจากจะเป็นสัญลักษณ์ของวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในอดีตในพื้นที่คลองแสนแสบ ประเพณีริมน้ำของชุมชนในยุคเก่า ความสงบ และวิถีดั้งเดิม นอกจากนี้ยังเป็นสัญลักษณ์ของความรักของคนหนุ่มสาวที่ยึดมั่นต่อคำสัญญารักที่มีต่อกัน

5. สะพานสติ เป็นสะพานที่ถูกจำลองกระดูกงูของเรือมาทำเป็นสะพานหลักระหว่างสองฝั่งคลองและเป็นจุดท่องเที่ยวและสถานที่ดึงดูดความสนใจของประชาชนที่เดินทางมาทำบุญและท่องเที่ยวในพื้นที่ จุดเด่นของสะพานสติ คือ เป็นจุดเชื่อมชุมชนสองฝั่ง คือ วัดบำเพ็ญเหนือและวัดบางเพ็งใต้ และมีคติธรรมสำหรับเตือนสติว่า “ขึ้นบันได สะพานนี้ เจตนาสร้าง มิให้เสมอกัน ให้ท่านผู้เจริญ ก้าว่าง อย่างมีสติ พิจารณา ลมหายใจ ตามวิถี อานาปานสติ ภาวนา เทอญ” สะพานสตินี้ยังสะท้อนถึงวิถีพุทธศาสนา คือ สื่อของการเรียนรู้ธรรมอย่างเรียบง่าย

นอกจากกิจกรรมดังกล่าวข้างต้น ตลาดน้ำขวัญ - เรียม ยังสะท้อนถึงมีกิจกรรมที่รองรับการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ เช่น การล่องเรือชมวิถีชีวิตชุมชนริมคลอง การแสดงโชว์รำไทยของนักเรียนที่สะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ การจำหน่ายสินค้าฝั่งวัดบางเพ็งใต้ซึ่งเป็นตลาดเก่าแบบตลาดร้อยปี มีร้านกาแฟ ร้านถ่ายรูปโบราณ นอกจากนี้ยังมีสวนแสดงสัตว์เลี้ยงเพื่อรองรับความบันเทิงและการพักผ่อนให้กับนักท่องเที่ยว ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 รูปปั้นขวัญ - เรียม สัญลักษณ์ที่มาตลาดและบรรยากาศตลาดน้ำ

ปัจจัยความสำเร็จสู่การเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้สาธารณะ

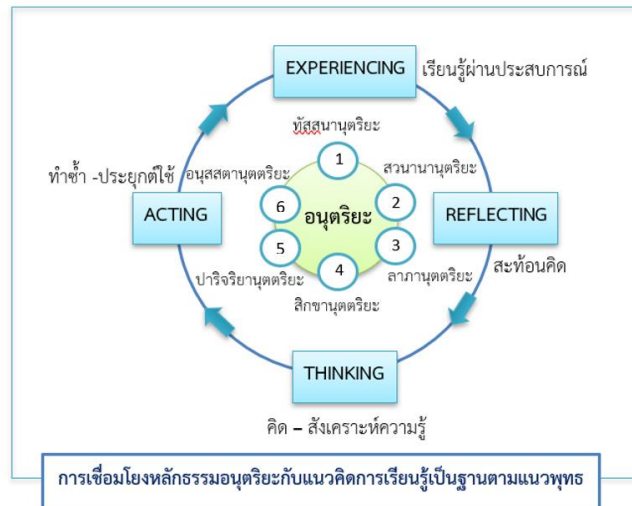
จากการศึกษาพบว่า ตลาดน้ำขวัญ - เรียม เป็นตลาดแห่งใหม่ ที่ตั้งอยู่ในศูนย์กลางความเจริญของประเทศไทย และเป็นที่ยอมรับจนถึงปัจจุบัน ปัจจัยแห่งความสำเร็จที่นำมาสู่การเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้สาธารณะสะท้อนให้เห็นมิติต่าง ๆ ได้ ดังนี้ 1) ต้นทุนทางบริบทของชุมชน โดยสภาพพื้นที่ที่ตั้งอยู่ริมคลองแสนแสบซึ่งเป็นคลองประวัติศาสตร์ของกรุงเทพมหานครมาอย่างยาวนานจนถึงปัจจุบันที่ยังคงมีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิต เช่น การคมนาคมสัญจรทางน้ำของประชาชนในโซนตะวันออกของกรุงเทพมหานคร แหล่งท่องเที่ยวชุมชน ศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่น เป็นต้น 2) ตำนานขวัญ - เรียม จากบทประพันธ์ไม้ เมืองเดิม โดยเฉพาะการเป็นอมตะนิยามที่ฝังอยู่ในความทรงจำและการสะท้อนถึงบริบทและสถานที่ต่าง ๆ ที่มีอยู่จริงยังการสร้างแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาท่องเที่ยว 3) ต้นทุนทางศาสนา “บวร” และการเป็นศูนย์กลางของชุมชน ความเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาของชุมชนในพื้นที่ทั้งวัดบำเพ็ญเหนือและวัด บางเพ็งใต้เป็นส่วนหนึ่งที่สร้างแรงจูงใจให้ประชาชนได้เข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากจะท่องเที่ยวแล้วยังเป็นการทำบุญไปพร้อม ๆ กัน 4) การบริหารจัดการที่ตอบสนองความต้องการของคนปัจจุบัน จุดเริ่มต้นและการบริหารจัดการแบบมีอาชีพเข้าใจถึงความต้องการตลอดของคุณชาวลิต เมธยะประภาส และบริษัทครอบครัวขนส่ง รวมถึง การประสานงานกับส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมดส่งผลให้การดำเนินการประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืนได้ 5) การสื่อสารและประชาสัมพันธ์ โดยเฉพาะสื่อใหม่ ๆ ที่สามารถสื่อสารได้อย่างรวดเร็ว ประกอบกับการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องส่งผลให้ข้อมูลแพร่หลายและส่งเสริมให้เกิดการเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ และ 6) การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ เป็นการประสานและการสร้างการมีส่วนร่วมทั้งบ้าน วัด โรงเรียน ภาคเอกชน และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนให้เกิดความยั่งยืน

การเรียนรู้แบบชุมชนเป็นฐานตามแนวพุทธ : สังเคราะห์มิติอนุตรริยะ 6

การเรียนรู้ตามวิถีพุทธเป็นการเรียนรู้ที่มุ่ง “ประสบการณ์จริง” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด การเรียนรู้แบบชุมชนเป็นฐานมุ่งถึงการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เช่นเดียวกัน ประชาชนหรือผู้ศึกษาจะต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน และเป็นไปตามความต้องการของชุมชนที่ทำการศึกษาหรือลงพื้นที่เพื่อหาประสบการณ์ ความสำคัญของหลักธรรม อนุตรริยะ 6 กับการเรียนรู้แบบชุมชน เป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) เป็นกระบวนการเรียนรู้ครอบคลุมทั้ง 4 ขั้น (Experiential Learning Cycle: ELT Cycle) กล่าวคือ เป็นกระบวนการที่สะท้อนถึงการนำตัวเองเข้าไปอยู่ในประสบการณ์หรือสถานการณ์ใหม่ และการตีความประสบการณ์ใหม่ (Concrete Experience) เกิดวงจรการทบทวนตถกผลึกความคิด ความรู้สึก และอารมณ์ผ่านการตั้งคำถาม (Reflective Observation of the New Experience) เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์เฉพาะตน (Abstract Conceptualization) และเกิดความคิดกับบริบทในรูปแบบเฉพาะตน เพื่อสร้างประสบการณ์ใหม่ (Active Experimentation) ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวกับหลัก “อนุตรริยะ 6” ประการ

(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559) คือ 1) ทัสสนานุตริยะ (supreme sight) เป็นการเห็นอันเยี่ยม ได้แก่ การเห็นพระตถาคต และตถาคตสาวกรวมถึงสิ่งทั้งหลายที่จะให้เกิดความเจริญงอกงามแห่งจิตใจ 2) สวานานุตริยะ (supreme hearing) เป็นการฟังอันเยี่ยม ได้แก่ การสดับธรรมของพระตถาคต และตถาคตสาวก 3) ลากานานุตริยะ (supreme gain) เป็นการได้อันเยี่ยม ได้แก่ การได้ศรัทธาในพระตถาคตและตถาคตสาวก หรือการได้อริยทรัพย์ 4) สิกขานานุตริยะ (supreme training) เป็นการศึกษาอันเยี่ยม ได้แก่ การฝึกอบรมในอริศีล อริจิต และอริปัญญา 5) ปาจริยานานุตริยะ (supreme service or ministry) เป็นการบำเรออันเยี่ยม ได้แก่ การบำรุงรับใช้พระตถาคต และตถาคตสาวก และ 6) อนุสสถานานุตริยะ (supreme memory) เป็นการระลึกอันเยี่ยม ได้แก่ การระลึกถึงพระตถาคตและตถาคตสาวก กล่าวโดยสรุป ความรู้ทางพุทธศาสนาจะเกิดจากการได้เห็น การได้ฟัง การได้ลงมือมีมือ การศึกษา การช่วยรับใช้และการรำลึกในระดับเบื้องต้น คือ การเพิ่มศักยภาพ และในระดับที่สูงสุด คือ การเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์ล่องพ้นโสกะปริเทวะ ดับสูญทุกข์โทมนัส เพื่อการบรรลุธรรม และทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน

การเรียนรู้เชิงพุทธบริบทของตลาดน้ำขวัญเรียมได้สะท้อนให้เห็นมิติของการเรียนรู้ตามแนวทางอนุดริยะ 6 ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 แสดงการเชื่อมโยงแนวคิดการเรียนรู้เป็นฐานตามแนวพุทธ

จากแผนภาพที่ 3 แสดงให้เห็นสะท้อนให้เห็นว่าการเรียนรู้เชิงพุทธโดยใช้ชุมชนเป็นฐานตามบริบทของตลาดน้ำขวัญเรียม เกิดจากเป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมสนับสนุนทางสังคมและกลายเป็นแห่งเรียนรู้ให้กับประชาชนได้เกิดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้แล้วยังเป็นพื้นที่ส่งเสริมเศรษฐกิจให้กับชุมชน การส่งเสริมการท่องเที่ยวและสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

สรุป

สังคมและวัฒนธรรมไทยมีความเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่อยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตของสังคมไทยมาอย่างยาวนาน บทความนี้ได้แสดงให้เห็นถึงพื้นที่แห่งการเรียนรู้เชิงพุทธโดยชุมชนเป็นฐานในพื้นที่ชุมชนเมืองบริบทของตลาดน้ำขวัญเรียม ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีมิติของความเป็นเมืองที่มีพลวัตสูง การเรียนรู้เชิงพุทธโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมสนับสนุนทางสังคมและกลายเป็นแห่งเรียนรู้ให้กับสมาชิกในชุมชนมีโอกาสศึกษาและปฏิบัติธรรมพุทธศาสนาได้ในบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความสงบและเรียบง่าย กิจกรรมต่าง ๆ ในมิติของการเรียนรู้เชิงพุทธบริบทของตลาดน้ำขวัญเรียม ได้สะท้อนให้เห็นมิติของการเรียนรู้ตามแนวทางอนุดริยะ 6 คือ การเกิดภาวะอันเยี่ยมหรือสิ่งที่ยอดเยี่ยม ประกอบด้วย 1) ทัสสนานุดริยะ คือ การเห็นอันเยี่ยม 2) สวานานุดริยะ คือ การฟังอันเยี่ยม

3) ลากานูดตริยะ คือ การได้อันเยี่ยม 4) ลิกขานูดตริยะ คือ การศึกษาอันเยี่ยม 5) ปาจริยานูดตริยะ คือ การบำเรออันเยี่ยม และ 6) อนุสสถานูดตริยะ คือ การระลึกอันเยี่ยม ทั้งหมดเป็นฐานคิดเชิงผลลัพธ์หรือประสบการณ์จากการเรียนรู้ ได้แก่ การเห็นอันเยี่ยม การฟังอันเยี่ยม การได้อันเยี่ยม การศึกษาอันเยี่ยม การบำเรออันเยี่ยม และการระลึกอันเยี่ยม และสอดคล้องกับทฤษฎีทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) ซึ่งเป็นฐานคิดพื้นฐานของพื้นที่แห่งการเรียนรู้

เอกสารอ้างอิง

- จินตนา สุจจันนท์. (2556). การศึกษาและการพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- ทิตนา แคมมณี และคณะ. (2545). กระบวนการเรียนรู้ ความหมาย แนวทางการพัฒนา และปัญหาข้อใจ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2566). Learning Space - พื้นที่เรียนรู้ เต็มวันว่าง ลดเวลาเสี่ยง เพื่ออนาคตเด็กและเยาวชนไทย. เรียกใช้เมื่อ 2 สิงหาคม 2566 จาก <https://www.thairath.co.th/news/society/2682633>
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2559). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 34). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต).
- มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.). (2566). Learning ให้ Loving: “5 พื้นที่เรียนรู้” ทางเลือกทดลองของการศึกษา นอกห้อง. เรียกใช้เมื่อ 2 สิงหาคม 2566 จาก https://thaivolunteer.org/learningtoloving_space/
- วิจารณ์ พานิช. (2561). มหาวิทยาลัยหุ้นส่วนสังคมที่สหราชอาณาจักร บทบาทของมหาวิทยาลัย: การมีส่วนร่วมสาธารณะในสหราชอาณาจักร. กรุงเทพมหานคร: สถาบันคลังสมองแห่งชาติ.
- วิจารณ์ พานิช และปิยาภรณ์ มัณฑะจิตร. (2563). การศึกษาคุณภาพสูงระดับโลก. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสยามกัมมาจล.
- สถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (วสศ.). (2565). 30 นโยบายเรียนดี ของผู้ว่าฯ ชัชชาติ ปักธงลดความเหลื่อมล้ำ ลดภาระครู - ผู้ปกครอง ปั้นโรงเรียนคุณภาพ. เรียกใช้เมื่อ 2 สิงหาคม 2566 จาก <https://research.eef.or.th/30-study-policy-chadchart/>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). ข้อเสนอระบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของโลกอนาคตในปี 2040. กรุงเทพมหานคร: กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา.
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกรุงเทพมหานคร. (2561). แผนพัฒนาการศึกษากรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2562 - 2565. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกรุงเทพมหานคร สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- สุมาลี ชัยเจริญ. (2557). การออกแบบการสอน หลักการ ทฤษฎี สู่อการปฏิบัติ. ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อุทัย ดุลยเกษม. (2560). กรองความคิดด้านการศึกษาตลอดชีวิตในสังคมไทยยุค 4.0. นครปฐม: ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Arends, R. I. (2009). Learning to teach. 8th ed. New York: McGraw - Hill.
- Flecky, K. (2011). Foundations of service-learning Jones and Bartlett. Retrieved June 28, 2023, from https://samples.jbpub.com/9780763759582/59582_ch01_final.pdf